

процес та криміналістика; судова експертиза» / Б. В. Романюк. – К., 2002. – 20 с.

7. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : монография / В. Н. Махов. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.

8. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : проект від 13 груд. 2007 р. № 1233 / підгот. робочою групою у складі народних депутатів України В. Р. Мойсика, І. В. Вернидубова, С. В. Ківалова, Ю. А. Кармазіна. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=31115.

9. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 1997 р. № 8 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963–2008 рр. – Вид. 5-е, змін. та доп. – Х. : Одиссей, 2009. – С. 434–443. – Зі змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 15.

Надійшла до редколегії 15.07.2010

УДК 343.977

В. В. ЛОГІНОВА,

старший викладач кафедри криміналістики

Херсонського юридичного інституту

Харківського національного університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Досліджено найбільш поширені класифікації слідчих ситуацій, запропоновані вченими-криміналістами, критерієм розподілів яких є різноманітні підстави. Також запропоновано класифікацію типових слідчих ситуацій, які виникають на кожному етапі розслідування тілесних ушкоджень.

ЛОГИНОВА В. В. КЛАССИФИКАЦИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ СИТУАЦИЙ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ТЕЛЕСНЫХ ПОВРЕЖДЕНИЙ

Исследованы наиболее распространенные классификации следственных ситуаций, предложенные учеными-криминалистами, критерием деления которых являются различные основания. Предложена классификация типичных следственных ситуаций, которые возникают на каждом этапе расследования телесных повреждений.

LOGINOVA V. CLASSIFICATION OF INVESTIGATORY SITUATIONS WHILE INVESTIGATING BODILY INJURIES

The most widespread classifications of investigatory situations offered by scientists in forensic where criterion for dividing is different grounds are researched. Classification of typical investigatory situations that appear at each stage of bodily injuries' investigation is offered.

Правильна оцінка загальних слідчих ситуацій можлива лише через детальний аналіз її елементів на кожному етапі розслідування. Кількість елементів, які визначають індивідуальні особливості ситуації, можуть бути різними і їх не можна завчасно передбачити, але чим більше безінформаційних елементів визначають структуру слідчої ситуації, тим складніша вона для вирішення.

Перехід ситуації з однієї якості в іншу залежить від змісту елементів, які й визначають її структуру. Оскільки дані елементи між собою взаємопов'язані, зміна навіть одного з них може суттєвим чином відобразитися на її характеристиці в цілому. В одних випадках, коли інформаційна сутність елементів зменшується, вона буде характеризуватися біль-

шою невизначеністю, а відповідно і складністю для вирішення. В інших випадках, коли дані, що надходять від змісту елементів, забезпечують більш оптимальні шляхи досягнення істини, для них характерна конкретність та простота вирішення.

Слідча ситуація має індивідуальний характер у кожній справі, оскільки формується в результаті поєднання різноманітних компонентів на кожному етапі провадження слідства. Враховуючи складність та багатокомпонентність структури слідчої ситуації, різний вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів, постійну динамічність даного процесу, в результаті маємо велику кількість варіантів слідчої ситуації. Звичайно, типізувати всі слідчі ситуації неможливо, але ми наведемо найбільш

поширені класифікації, критерієм поділу в яких є різні види підстав.

Поняття і класифікації слідчих ситуацій докладно досліджені в роботах В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. В. Васильєва, Т. С. Волчецької, І. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкіна, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. О. Селіванова.

В. Г. Коломацький розглядав такі види слідчих ситуацій: конкретні, типові та специфічні; прості та складні; конфліктні та безконфліктні; сприятливі та несприятливі. Недоліком даної класифікації є те, що автор чітко не вказує критерію поділу слідчих ситуацій, а перевагою – детальне визначення видів слідчих ситуацій. На думку В. Г. Коломацького, типова слідча ситуація – це результат узагальнення конкретних слідчих ситуацій; прості слідчі ситуації – це ситуації, в яких розслідується один злочин або епізод, учинений однією особою; складні слідчі ситуації – коли злочин багатоепізодний або вчинений групою осіб; специфічні (атипові) слідчі ситуації – це ситуації, які суттєво відрізняються від узагальнених; конфліктні слідчі ситуації – це ситуації, коли обвинувачені відмовляються визнавати свою вину; безконфліктні слідчі ситуації – ситуації, коли обвинувачені визнають свою вину; сприятливі слідчі ситуації – це ситуації, які сприяють вирішенню завдання розкриття та розслідування злочину; несприятливі слідчі ситуації – ситуації, коли суб'єктивні та об'єктивні умови перешкоджають розслідуванню [1, с. 337–345].

Р. С. Белкін розрізняє слідчі ситуації таким чином: залежно від специфічності – типові та специфічні; залежно від часу виникнення в процесі розслідування – початкові, проміжні й кінцеві; залежно від критерію відносин між учасниками – конфліктні й безконфліктні; залежно від можливості досягнення мети розслідування – сприятливі та несприятливі. Як підставу своєї класифікації він називає якісну стосовно можливості досягнення мети розслідування характеристику [2, с. 4].

Л. Д. Самигін та з М. П. Яблоков стверджують, що всі слідчі ситуації можуть бути відповідним чином класифіковані: за підсумковим моментом – на початкові, наступні та заключні; за характером оцінюваного моменту – етапні та проміжні; за ступенем узагальнення – типові та конкретні, які, у свою чергу, поділяються на типові та нетипові; за ступенем психологічного напруження – конфліктні та безконфліктні; за змістом – із високим рівнем невизначеності вихідних даних (складні

або тупикові) та з малим рівнем невизначеності (прості) [3, с. 31].

На думку О. Я. Басва, слідчі ситуації слід класифікувати залежно від ступеня складності – на прості і складні; залежно від протидії розслідуванню – на конфліктні та безконфліктні; залежно від ступеня спільності – на типові і спеціальні; залежно від обсягу та характеру наявної у слідстві інформації – на 1) слідчі ситуації, в яких повністю чи частково відсутні відомості про злочинця; 2) слідчі ситуації, в яких є достатньо відомостей про подію, що розслідується; 3) слідчі ситуації, в яких є неповні відомості як про злочинця, так і про особу, яка вчинила злочин [4, с. 25].

Ситуації, що виникають у ході розслідування, є слідчими – така думка М. В. Салтевського. Він виділяє пошукові, розшукові, та організаційні слідчі ситуації; за ступенем інтересів та цілей слідчого та учасників процесу поділяє їх на конфліктні та безконфліктні; за ступенем їх вирішення – на прості та складні; за послідовністю формування – на початкові, проміжні та кінцеві [5, с. 303].

Л. Я. Драпкін відзначає, що типові слідчі ситуації є результатом ситуаційного узагальнення певної категорії кримінальних справ і побудови типових моделей, які охоплюють суттєві ознаки, загальні для визначеної кваліфікаційної групи конкретних ситуацій [6, с. 52]. Усі складні ситуації залежно від кількості, характеру і змісту формуючих негативних факторів Л. Я. Драпкін диференціює на п'ять кваліфікаційних груп: проблемні; конфліктні; тактичного ризику; організаційно-невпорядковані; комбіновані [6, с. 46–51].

В. К. Гавло пропонує за основу підстави поділу слідчих ситуацій взяти етапи розкриття та розслідування злочинів і наводить такі види слідчих ситуацій: початкові (складаються на момент порушення кримінальної справи та характеризуються наявністю в матеріалах достатніх даних, які вказують на ознаки злочину, слідову картину, що дозволяє обрати оптимальний шлях розслідування кримінальної справи); перевірочні (які склалися до порушення кримінальної справи та характеризуються відсутністю в заявах, що надійшли достатніх даних, що вказують на ознаки злочину та потребують проведення попередньої перевірки); наступні (сформувався після проведення початкових та наступних слідчих дій та характеризують обстановку розслідування у справі на основі встановлених фактичних даних); окремі (тактичні) – утворюються

на базі фактичних даних, характеризують обстановку розслідування лише при проведенні окремої слідчої дії або епізоду розслідування чи тактичних операцій [7, с. 41].

Цікавим та новим є підхід до класифікації слідчих ситуацій у роботах Г. А. Матусовського, який розробив класифікацію на підставі проблеми конфліктності. На його думку, така класифікація слідчих ситуацій повинна охопити два типових види: 1) між особою, яка проводить розслідування, та обвинуваченим, підозрюваним або іншими суб'єктами кримінального процесу (зовнішня конфліктність) та 2) між особою, яка проводить розслідування, та іншими правоохоронними й контролюючими органами в системі їх взаємодії (внутрішня конфліктність). Основним критерієм класифікації слідчих ситуацій є інформаційний критерій. Автор також поділяє слідчі ситуації на п'ять блоків: перший – криміногенна ситуація, в якій учиняється злочин; кримінальна ситуація, викликана вчиненням злочину; другий – ситуація прояву ознак (слідів) злочину; пошукова ситуація виявлення ознак злочину; наслідки злочину – слідова ситуація; третій – слідчі ситуації початкового, наступних (проміжних) та завершального етапу розслідування; відповідно до етапів слідча ситуація проведення перевірочних дій, прийняття рішення про порушення кримінальної справи; слідчі ситуації проведення початкових слідчих дій; слідчі ситуації, пов'язані з призупиненням досудового слідства і його відновленням; четвертий – ситуації судового розгляду (судові ситуації); п'ятий – післясудові ситуації виконання судових рішень [8, с. 168–169]. На нашу думку, цінним у поданій класифікації є те, що Г. А. Матусовський виходить за рамки розгляду слідчих ситуацій у межах досудового слідства, охоплюючи і стадію судового розгляду, і стадію виконання судових рішень.

Досліджуючи питання класифікації слідчих ситуацій, Н. А. Бурнашев чітко сформулював підстави розробленого ним поділу слідчих ситуацій та запропонував таку класифікацію: за обсягом функціонування він виділяє глобальні (загальні та типові) і локальні (конкретні, специфічні, атипові) слідчі ситуації; за сферою функціонування – слідчі, судові, експертні, оперативно-розшукові; відповідно до процесу ситуаційного розвитку – стратегічні, тактичні, організаційні тощо; за етапи розслідування – дослідчої перевірки, початкового етапу розслідування, наступного етапу розслідування, наступних етапів розслідування; за

тактичною характеристикою – конфліктні та безконфліктні; за алгоритмізаційною орієнтацією – ситуації, що припускають жорсткі алгоритмізаційні дії, ситуації, що припускають гнучкі, різноманітні дії; за ступенем достовірності відображення стану розслідування – адекватні та неадекватні; за характеристикою інформаційної основи ситуації – проблемні та прості; за часом функціонування – довготривалі, швидкоплинні; за прогностичною ознакою – очікуванні, неочікувані (непередбачувані); за ступенем безперервного функціонування – перманентні, тимчасові; за динамічною характеристикою – пульсуючі, згладжені; за сферою ситуативного забезпечення – техніко-криміналістичні, методико-криміналістичні [9, с. 21–22].

Питанню класифікації та типізації слідчих ситуацій присвятив своє дослідження С. В. Великанов, що подає їх з іншої позиції. Автор вказує, що одна з особливостей класифікації слідчих ситуацій полягає в тому, що в цій процедурі необхідно враховувати її кінцеву мету: не тільки створити теоретичну класифікаційну модель, а й забезпечити можливість її практичного застосування у вигляді системи типових слідчих ситуацій. Він пропонує класифікацію слідчих ситуацій розглядати і як процедуру, і як кінцевий результат віднесення їх до певної сукупності ситуацій, подібних за відповідними ознаками, з наступною їх типізацією стосовно особливостей методик розслідування злочинів [10, с. 12].

Найбільш загальним критерієм класифікації слідчих ситуацій у розслідуванні злочинів можна визначити положення за ступенем складності слідчої ситуації – неускладнені (прості), ускладнені та складні. Іншим критерієм розмежування елементів класифікаційної системи є ступінь можливості вирішення слідчих ситуацій – вирішувані, складновирішувані та не вирішувані; фактор складності при цьому визначається ступенем перешкод, які впливають на стан і обстановку розслідування. Вчений наводить загальну класифікацію слідчих ситуацій, пов'язаних з окремими етапами розслідування, прийняттям процесуальних і криміналістичних рішень: 1) ситуації попередньої перевірки повідомлень і заяв про злочини (як комплекс дій, що регулюються ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу); 2) ситуації при вирішенні питання щодо порушення кримінальної справи; 3) ситуації висування й перевірки слідчих версій і планування розслідування; 4) ситуації підготовки та провадження слідчих і організаційних дій

(збирання, дослідження, оцінювання і використання доказів); 5) ситуації забезпечення слідчим взаємодії при розслідуванні злочинів з органом дізнання, наглядовими й контролюючими органами; 6) ситуації пошукової діяльності слідчого; 7) ситуація призупинення кримінальної справи (за нерозкритим злочином); 8) ситуація поновлення припиненої кримінальної справи; 9) ситуації складання обвинувального висновку (аналіз матеріалів кримінальної справи); 10) ситуації, пов'язані з припиненням кримінальної справи [10, с. 12–13].

Наведені вище класифікації відображають більшість позицій учених стосовно даного питання. На нашу думку, основою класифікації слідчих ситуацій є класифікаційні основи, які утворюються залежно від категорії кримінальної справи, криміналістичної характеристики виду злочину, що повинно бути враховано при розслідуванні злочину та кожній стадії досудового провадження.

Враховуючи вагоме значення використання різноманітних критеріїв при класифікації слідчих ситуацій для отримання найбільш повних уявлень про досліджуваний об'єкт, недостатньо їх лише виділити й описати, необхідно зосередити увагу на з'ясуванні впливу слідчої ситуації на хід проведення розслідування, оскільки класифікація слідчих ситуацій передбачає певну форму систематизації, визначену структуру знань про слідчі ситуації та аналіз процесу розслідування.

Для розслідування злочину суттєвим є оціночні знання змісту слідчої ситуації, яка визначає, що саме і в якій послідовності слід робити, які заходи вживати з метою ефективної організації та реалізації плану розслідування на даний момент. При цьому послідовне вирішення поставлених завдань у кожній конкретній ситуації обумовлює перехід від однієї ситуації до іншої.

Під час розслідування заподіяння тілесних ушкоджень особі на етапі досудового слідства ми можемо виділити такі слідчі ситуації:

1) первинні, що виникають до порушення кримінальної справи й не можуть бути слідчими в повному сенсі, оскільки кримінальна справа ще не порушена;

2) початкові (вихідні), які мають місце на початковому етапі розслідування й виникають на момент порушення кримінальної справи. На даному етапі має значення інформація, отримана під час дослідчої перевірки матеріалів, що і є визначальним аспектом для подальшого планування розслідування та прове-

дення слідчих дій;

3) наступні слідчі ситуації, що виникають на основі проведення початкових слідчих дій. Вони вказують на рівень даних, які є в розпорядженні слідчого на даний момент розслідування, у результаті чого слідчий скеровує свою подальшу роботу на встановлення особи підозрюваного та доведення його вини.

Далі ми детально розглянемо слідчі ситуації, які виникають на конкретному етапі розслідування, та запропонуємо алгоритм проведення слідчих дій, адже слідчий під час розслідування кримінальної справи вирішує два основних завдання: які слідчі дії в даній ситуації є невідкладними та в якій послідовності їх слід виконувати.

Первинні ситуації мають місце на стадії надходження заяви чи повідомлення про вчинений злочин, зокрема заподіяння тілесних ушкоджень.

Ми вважаємо, що такі ситуації характерні у випадках, коли:

1) надійшла інформація про заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, є достатньо даних, що вказують на ознаки злочину, кримінальна справа порушена;

2) у зібраних матеріалах недостатньо підстав для порушення кримінальної справи. У таких випадках є обов'язковим проведення перевірочних дій, направлених на збір інформації про вказану подію, та вирішується питання про порушення кримінальної справи чи про відмову в порушенні кримінальної справи.

У будь-якому випадку необхідно терміново вжити заходів для перевірки отриманої інформації та прийняття обґрунтованого законного рішення. У випадку коли особа, що заподіяла тілесних ушкоджень, не відома, необхідно: опитати потерпілого; провести огляд потерпілого, його одягу та речей; направити потерпілого на медичне освідування для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; провести огляд місця події; відібрати пояснення в очевидців злочину; вжити всіх необхідних заходів для встановлення винної особи. Коли є дані про особу, що підозрюється у вчиненні злочину, то крім зазначених вище заходів слід відбирати пояснення в особи, яку підозрюють у вчиненні злочину; провести її огляд та огляд її речей; негайно порушити кримінальну справу за відповідною статтею Кримінального кодексу України.

Більш складні слідчі ситуації виникають на *початковому етапі* розслідування злочину, крім того від правильної їх оцінки та плануван-

ня залежить якість і швидкість розкриття та розслідування злочину. У результаті проведеного нами дослідження встановлено, що для початкового етапу розслідування заподіяння тілесних ушкоджень характерні можуть бути виділені нижче групи слідчих ситуацій з урахуванням наявних даних про окремі елементи криміналістичної характеристики злочину.

Перша група слідчих ситуацій – це слідчі ситуації, що характеризують обстановку вчинення злочину, залежать від того, в якому місці та в який час було вчинено злочин, наявність слідчої картини на місці події. Оптимально можна виділити дві слідчі ситуації даної групи:

1) потерпілому заподіяно тілесні ушкодження за місцем його проживання чи за місцем проживання його друзів, знайомих. У такій ситуації винними особами в заподіянні тілесних ушкоджень є переважно друзі чи знайомі потерпілого. На підтвердження даної версії може свідчити обстановка вчинення злочину, слідова картина, що виявляється під час проведення огляду місця події. Основним напрямком розслідування в такому випадку буде перевірка на причетність до вчинення злочину кола осіб, із якими потерпілий підтримував дружні стосунки або, навпаки, мав неприязні стосунки;

2) у випадку заподіяння тілесних ушкоджень у громадському місці або на відкритій місцевості розслідування слід направляти на перевірку таких версій: злочин вчинила мало-знайома чи незнайома особа в результаті сварки, яка виникла раптово; злочин учинила незнайома особа з метою приховання одного чи вчинення іншого злочину; злочин учинила особа з хуліганських спонукань, про що може свідчити множинність тілесних пошкоджень, обстановка вчинення злочину; злочин могла вчинити особа, яка є родичем або знайомим потерпілого.

Основними слідчими діями в таких випадках є огляд місця події, допит потерпілого і свідків, призначення судово-медичної експертизи, різних криміналістичних експертиз, оперативно-розшукові заходи, направлені на встановлення особи, що вчинила злочин. При встановленні підозрюваної особи слід провести її допит, огляд речей, у необхідних випадках – очну ставку, освідування, пред'явлення для впізнання та ряд інших необхідних слідчих дій.

При такій ситуації слід ретельно проводити огляд місця події, який є вихідною точкою в розкритті злочину. Це пояснюється інфор-

маційною значущістю даної слідчої дії для визначення характеру події, отримання великої доказової інформації при вивченні слідчої картини події, визначення способу вчинення злочину та кількості присутніх осіб. Дана інформація є підставою для того, щоб висунути версії щодо злочинної події, організувати та провести оперативно-розшукові заходи, поквартирний обхід будинків, магазинів біля місця події з метою встановлення очевидців даного злочину.

Друга група слідчих ситуацій – це слідчі ситуації, які виникають у результаті отриманої інформації від потерпілого щодо заподіяння йому тілесних ушкоджень. У результаті ми можемо констатувати такі слідчі ситуації:

1) потерпілий добре знає, хто заподіяв йому тілесні ушкодження, та може надати всю необхідну інформацію для розшуку особи;

2) потерпілий не знає, хто заподіяв йому тілесні ушкодження, але може повідомити його зовнішність та особливі прикмети;

3) потерпілий не знає, хто на нього напав, та не може повідомити ніякої інформації з даного приводу;

4) потерпілий знає, хто заподіяв йому тілесні ушкодження, але умисно приховує інформацію від слідчого, відмовляючись від давання показань;

5) потерпілий не може повідомити, хто заподіяв йому тілесні ушкодження, через неприємність або тяжкий стан.

У таких випадках рекомендуємо слідчому після проведення огляду місця події організувати проведення оперативно-розшукових заходів для встановлення очевидців події; встановлення особи потерпілого; перевірки підозрілих осіб, що проживають біля місця події; надати необхідну інформацію та фотокартку в засоби масової інформації; перевірити його відбитки за дактилоскопічним обліком; вимагати медичні документи для з'ясування механізму заподіяння тілесних ушкоджень; призначення різноманітних судових експертиз; проведення допитів свідків для встановлення особистості потерпілого та змісту події.

Третя група слідчих ситуацій – слідчі ситуації, що виникають залежно від позиції підозрюваної особи. У даному випадку характерні такі слідчі ситуації:

1) особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, затримана й повністю визнає свою провину або має явку з повинною;

2) підозрюваний визнає факт застосування незначного насильства до потерпілого, але

заперечує свою причетність до наслідків, що настали;

3) підозрюваний визнає факт насильства, але вказує, що діяв у стані самозахисту від потерпілого або в стані афекту;

4) підозрюваний відмовляється від факту насильства щодо потерпілого, а факт наявності тілесних ушкоджень у потерпілого пояснює необережністю, випадковістю або його обмовою з боку потерпілого;

5) підозрюваний повністю заперечує свою причетність до заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому або відмовляється від даного свідчень.

Такі ситуації є характерними у випадках, коли підозрюваний упевнений у недоведеності своєї вини у вчиненому злочині, особливо коли такі події відбуваються без свідків.

Основний напрямок розслідування – встановлення максимальної кількості відомостей, які безпосередньо пов'язані з подією та винною особою, визначення кола осіб, які могли вчинити злочин, та перевірка їх алібі на момент учинення злочину. Встановлення причетності винної особи до вчиненого злочину проводиться шляхом пошуку необхідних доказів під час проведення огляду місця події; проведення освідування підозрюваних осіб та огляду одягу з метою виявлення слідів наслідків злочину; проведення допиту підозрюваного з використанням тактичних прийомів; проведення очної ставки між потерпілим та підозрюваним; встановлення свідків злочину чи осіб, які мають інформацію про подію злочину, відтворення обстановки й обставин події як із потерпілим, так і з підозрюваним на місці події із залученням судово-медичного експерта; за результатами ВООП – призначення ситуаційної судово-медичної експертизи.

На наступному етапі розслідування злочину, пов'язаного із заподіянням тілесних ушкоджень, характерною є наявність доказової бази, що свідчить про вчинення злочину певною особою, якій уже пред'явлено обви-

нувачення. Основним завданням слідчого на даному етапі є систематизація зібраних доказів та доведення вини обвинуваченого.

Процес розслідування на даному етапі залежить від позиції обвинуваченого та слідчої ситуації, яка склалася, в результаті чого ми можемо виділити три найбільш характерні для даного виду злочину слідчі ситуації:

1) обвинувачений повністю визнає свою вину та дає правдиві свідчення щодо всіх обставин злочину;

2) обвинувачений частково визнає свою вину і при цьому висуває власні версії відносно окремих обставин події, намагаючись зменшити свою вину у вчиненому, особливо коли злочин вчинено групою осіб;

3) обвинувачений не визнає вину та відмовляється від дачі свідчень або дає неправдиві.

Основний напрямок розслідування – пошук нових і закріплення існуючих доказів причетності обвинуваченого до заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому. Необхідно змінити тактику допиту обвинуваченого, звернути увагу на його участь у вчиненні злочину, причетності до вчинення злочину інших осіб.

Для наступного етапу розслідування тілесних ушкоджень характерним є проведення таких слідчих дій, як допит обвинуваченого; допит потерпілого та свідків щодо нововиявлених обставин, з'ясованих під час допиту обвинуваченого; призначення необхідних судових експертиз, найчастіше ідентифікаційного характеру; проведення очних ставок між учасниками процесу.

Отже, слідча ситуація має важливе теоретичне та практичне значення при розслідуванні тілесних ушкоджень. Детальний аналіз та визначення сутності ситуації дозволяє слідчому швидко зорієнтуватися в обстановці та обрати найбільш раціональний шлях до встановлення істини у справі, оскільки для кожного етапу розслідування злочину характерні окремі завдання, що тісно взаємопов'язані зі слідчою ситуацією.

Література

1. Криміналістика : учебник / [под ред. Ю. Г. Корухова, В. Г. Коломацкого]. – М. : Академия МВД СССР, 1984. – 458 с.
2. Белкин Р. С. Перспективы исследования проблемы следственной ситуации / Р. С. Белкин // Следственная ситуация. – М., 1985. – С. 3–20.
3. Криміналістика : учеб. для вузов / [отв. ред. Н. П. Яблоков]. – М. : БЕК, 1995. – 708 с.
4. Баев О. Я. Руководство для следователей / О. Я. Баев ; под. ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 732 с.
5. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2006. – 588 с. ; 32 іл.
6. Драпкин Л. Я. Понятие и классификация следственных ситуаций / Л. Я. Драпкин // Криміналістика :

учеб. для вузов. – М., 2000. – 680 с.

7. Гавло В. К. Следственная ситуация / В. К. Гавло // Следственная ситуация : сб. науч. ст. – М. : Все-союз. ин-т по изучению причин и разработке мер по предупреждению преступности, 1984. – С. 38–41.

8. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів / [за ред. В. Ю. Шепітька]. – Х. : Право, 1998. – 376 с.

9. Бурнашев Н. А. Следственные ситуации в методике расследования преступлений / Н. А. Бурнашев // Проблемы интенсификации деятельности по расследованию преступлений : межвуз. сб. науч. тр. – Свердловск : Свердлов. юрид. ин-т, 1987. – С. 16–22.

10. Великанов С. В. Класифікація слідчих ситуацій у криміналістичній методиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / С. В. Великанов. – Х., 2002. – 22 с.

Надійшла до редколегії 05.07.2010

УДК [343.98:343.85](477)

Б. А. БУРБЕЛО,

*викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів слідства та дізнання
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Проаналізовано поняття «боротьба зі злочинністю», «попередження злочинності», «профілактика злочинів», «запобігання злочинам», «припинення злочинів». Надано визначення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних злочинів, та їх класифікацію. Аргументовано включення питань профілактичної діяльності слідчого до методик розслідування злочинів як окремого їх структурного елемента.

БУРБЕЛО Б. А. ПОНЯТИЕ ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛЕДОВАТЕЛЯ И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ

Проанализированы понятия «борьба с преступностью», «предупреждение преступности», «профилактика преступлений», «предотвращения преступлений», «прекращение преступлений». Даны определения причин и условий, которые способствуют совершению конкретных преступлений, и их классификация. Аргументировано включение вопросов профилактической деятельности следователя в методики расследования преступлений как отдельного их структурного элемента.

BURBELO B. THE NOTION OF INVESTIGATOR'S PREVENTIVE ACTIVITY AND ITS MEANING

The notions «fighting against crimes», «crime prevention», «crime avoidance», «crime stopping» are analyzed. Reasons and conditions which favour committing some crimes are defined. Including problems of investigator's preventive activity into methodologies of crime investigation as an element of these methodologies' structural element is argued.

Слідчий у процесі проведення досудового розслідування злочинів, окрім встановлення і доказування обставин їх учинення та винних осіб, повинен виконувати інші важливі функції, зокрема пов'язані з попередженням злочинів у майбутньому. Цей аспект слід усвідомлювати при вивченні методик розслідування злочинів окремих видів, оскільки він накладає суттєвий відбиток на структуру діяльності слідчого (характер вирішуваних завдань) і, відповідно, на структуру криміналістичних методик.

Варто зазначити, що в теорії наук кримінально-правового циклу, а також у публіцистичній літературі використовуються декілька понять, які характеризують діяльність правоохорон-

них органів, у тому числі й слідчі підрозділи: боротьба зі злочинністю; попередження злочинності; профілактика злочинів; запобігання злочинам; припинення злочинної діяльності. Останнім часом у періодиці використовуються поняття «протидія злочинності», «війна злочинності», «ліквідація» стосовно злочинності взагалі й діяльності окремих злочинних груп. У зв'язку з цим слід зауважити, що в науковому обігу повинні використовуватися не яскраві вирази, а тільки ті терміни, які мають конкретне смислове навантаження, не суперечать один одному і тлумачаться однозначно. У зв'язку з цим, перш за все, потрібно визначити зміст понять, а також зв'язки між ними.